

بررسی رفتار جستجوی اطلاعات سلامت شهر کرمان و نقش کتابخانه‌های عمومی در این زمینه

مریم اخوتی^۱، الهام شریف‌پور^{۲*}، مهران حمزه‌زاده^۳، معصومه شهسواری^۴، مهدیه سلطان‌شاهی^۵

• دریافت مقاله: ۹۵/۳/۱۸ • پذیرش مقاله: ۹۵/۳/۲۹ •

مقدمه: مشتریان سلامت هنگام جستجوی اطلاعات سلامت با چالش‌های متعددی مانند پیچیدگی سیستم سلامت، افزایش شیوع و بروز بیماری‌های مزمن، نیاز به شرکت در مراقبت و افزایش اطلاعات قابل دسترسی از منابع متعدد و مختلف روبه‌رو هستند. بی‌توجهی به اهمیت رفتار جستجوی اطلاعات سلامت و اثر بخشی ارائه خدمات کتابخانه در این زمینه، سبب شده مطالعات محدودی در مورد رفتار اطلاع‌یابی سلامت جوامع در حال توسعه همچون ایران صورت بگیرد.

روش: این مطالعه یک مطالعه پیمایشی است که بر روی اعضای کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان انجام گرفت. حجم نمونه بر اساس جدول مورگان ۳۷۳ نفر تعیین گردید. تحلیل داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی (فراوانی، میانگین، انحراف معیار) و نیز از آزمون کای اسکور و با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۹ انجام گرفت.

نتایج: ۳۳/۱٪ معتقد بودند که کتابخانه در کسب اطلاعات سلامت اصلاً نقشی ندارد و ۹/۸٪ نیز اعتقاد داشتند که کتابخانه نقش زیادی در این زمینه ایفا می‌کند. بین سن، جنس، وضعیت تأهل، مدرک تحصیلی و شغل افراد با تشخیص بیماری ارتباط معناداری مشاهده شد. بین نقش کتابخانه در کسب اطلاعات سلامت و سن هم ارتباط معناداری مشاهده گردید.

نتیجه‌گیری: بررسی رفتار جستجوی اطلاعات سلامت افراد می‌تواند به عنوان ابزاری مؤثر به برنامه‌ریزان، مسئولان و متولیان کمک نماید. اگرچه فناوری اطلاعات و ارتباطات رشد چشمگیری داشته و اینترنت بیشترین سهم را در بین کانال‌های دسترسی افراد به اطلاعات سلامت مورد نیاز آنان ایفا می‌کند، اما کتاب هنوز هم به عنوان یک منبع مهم و رایج دسترسی به اطلاعات محسوب می‌شود.

کلید واژه‌ها: اطلاعات سلامت، رفتار جستجوی اطلاعات سلامت، کتابخانه‌های عمومی

• ارجاع: اخوتی مریم، شریف‌پور الهام، حمزه‌زاده مهران، شهسواری معصومه، سلطان‌شاهی مهدیه. بررسی رفتار جستجوی اطلاعات سلامت شهر کرمان و نقش کتابخانه‌های عمومی در این زمینه. مجله انفورماتیک سلامت و زیست پزشکی ۱۳۹۵؛ ۳(۱): ۴۸-۵۶.

۱. دکترای علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشیار علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، مرکز تحقیقات انفورماتیک پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران.

۲. کارشناس ارشد کتابداری پزشکی، مرکز تحقیقات علوم اعصاب، پژوهشکده نوروبیولوژی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران.

۳. کارشناس مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، معاونت غذا و دارو، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران.

۴. دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری پزشکی، معاونت تحقیقات و فناوری، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران.

۵. کارشناس کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، مدیر کتابخانه ملی کرمان، کرمان، ایران.

* نویسنده مسؤول: کرمان، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، معاونت تحقیقات و فناوری

• Email: elham.sharifpoor@gmail.com

• شماره تماس: ۰۳۴۳۲۲۶۸۰۶۱

مقدمه

مشتریان سلامت هنگام جستجوی اطلاعات سلامت با چالش‌های متعددی مانند پیچیدگی سیستم سلامت، افزایش شیوع و بروز بیماری‌های مزمن، نیاز به شرکت در مراقبت و افزایش اطلاعات قابل دسترسی از منابع متعدد و مختلف روبه‌رو هستند. افراد باید بتوانند نقش‌های جدیدی را در زمینه جستجوی اطلاعات، حمایت طلبی برای حقوق و مسائل محرمانه، درک مسئولیت‌ها، سنجش و پایش سلامتی، تصمیم‌گیری در مورد بیمه و انتخاب نوع مراقبت خود بپذیرند. سواد سلامت، میزان ظرفیت فرد برای کسب، تفسیر و درک اطلاعات اولیه و خدمات سلامتی است که برای تصمیم‌گیری متناسب است. جستجوی اطلاعات سلامت روشی است که بسیاری از افراد به عنوان ابزاری برای مقابله و کاهش استرس از آن استفاده می‌کنند. افزایش بروز بیماری‌های خاص، دانش ناکافی و زمان محدودی که حرفه‌مندان مراقبت‌های سلامت صرف بیمار می‌کنند، از جمله عواملی هستند که بیماران را تحریک می‌کنند که جدای از مراکز مراقبت‌های رسمی به جستجوی اطلاعات سلامت بپردازند [۱]. در حال حاضر رفتار جستجوی اطلاعات سلامت (HISB (Health Information Seeking Behavior) به عنوان روشی گسترده تلقی می‌شود که افراد از طریق آن اطلاعاتی در مورد سلامت، بیماری، ارتقاء سلامت و خطراتی که سلامتی را تهدید می‌کنند به دست می‌آورند [۲]. بنا به اهمیت دانش سلامت عمومی و نقش کلیدی آن در کاهش هزینه‌های درمان، می‌توان از کتابخانه به عنوان یک مجرای اطلاعاتی که از دیرباز نیز وجود داشته است جهت ارتقای دانش سلامت آحاد جامعه استفاده نمود. کتابخانه‌ها همواره محلی برای دسترسی به اطلاعات بوده‌اند و با آموزش و پژوهش گره خورده‌اند. فراهم آوردن منابع آموزشی، برخی از فعالیت‌های کتابخانه در عرصه یادگیری است. خدمات یادگیری همه مخاطبان بالقوه و بالفعل در سطح جامعه و به طور اخص گروه‌های خاص از جمله بیماران، ناتوانان جسمی و حرکتی، نابینایان و ... را در بر می‌گیرد. در حقیقت می‌توان گفت کتابخانه نقش مؤثری در گسترش دانش در جامعه بر عهده دارد [۳]. با توجه به وقت محدودی که پزشکان برای پاسخگویی به سؤالات بیماران دارند در سایر کشورها، افراد برای آگاهی از شرایط خاص پزشکی که بر سلامت آنان تأثیر گذار است به کتابخانه‌های عمومی مراجعه می‌کنند [۴] و کتابخانه‌های عمومی، اغلب، اولین مکانی هستند که افراد سلامت خود را در آن جستجو می‌کنند، کتابداران باید اطلاعات را ارزیابی، انتخاب، طبقه‌بندی و

ذخیره کنند تا بتوانند با یک بودجه محدود طیف خوبی از اطلاعات سلامت را ارائه دهند [۵]. Bakar در مطالعه‌ای بر روی ۸۰ زن خانه‌دار به بررسی رفتار جستجوی اطلاعات سلامت زنان روستایی در مالزی پرداخت و دریافت که زنان بیشتر از رسانه‌های انبوه مانند روزنامه، مجله، رادیو و تلویزیون برای به دست آوردن اطلاعات سلامت مورد نیاز خود استفاده می‌کنند [۶].

در مطالعه‌ای که Fidishun بر روی زنان انجام داد بررسی کرد که زنان چرا و چگونه از کتابخانه‌های عمومی و تکنولوژی اطلاعات استفاده می‌کنند و چگونه استفاده از تکنولوژی را یاد می‌گیرند. این مطالعه در ایالت پنسیلوانیای آمریکا و در کتابخانه Chester County انجام گرفت. نتایج نشان داد که درصد کمی از افراد شرکت کننده به صورت هفتگی برای مطالعه به کتابخانه مراجعه می‌کنند و بیشتر به منظور امانت گرفتن کتاب به جای خرید آن از کتابخانه استفاده می‌کنند. درصد زیادی از افراد اینترنت و موتورهای جستجو برای جستجوی اطلاعات خود استفاده می‌کنند؛ و در واقع از کتابخانه به عنوان اولین مکان برای پیدا کردن یک کتاب خوب استفاده می‌کنند [۷].

Harris و همکاران در مطالعه‌ای که در یک منطقه روستایی تحت پوشش خدمات پزشکی در کانادا انجام گرفت مشخص شد که دو روش اصلی به دست آوردن اطلاعات سلامت، مشورت با پزشک و اینترنت بود و فقط ۷ درصد افراد ظرف یک سال گذشته از کتابخانه استفاده کرده بودند [۸]. همچنین Gollop دریافت که افراد از منابع مختلفی برای جستجوی اطلاعات سلامت خود استفاده می‌کنند و به طور کلی مشخص شد که این اطلاعات از طریق پزشک، رسانه‌های جمعی، اعضای خانواده و دوستان نزدیک افراد تأمین می‌شوند [۹].

متأسفانه در ایران در خصوص جستجوی رفتار اطلاعات سلامت و نقش کتابخانه‌ها در این زمینه مطالعات کمی انجام گرفته است. از جمله این مطالعات می‌توان به مطالعه گاوگانی، اشاره کرد که به بررسی رفتار جستجوی اطلاعات سلامت بیماران مراجعه کننده به کلینیک‌ها و بیمارستان‌های آموزشی شهر تبریز پرداخته است. نتایج این مطالعه نشان داد که به طور قابل توجهی به دست آوردن اطلاعات سلامت مرتبط و درک این اطلاعات، مسأله اصلی بیماران بود، به طور کلی نیاز اطلاعاتی بیماران در ارتباط با مسائل پایه بهداشتی است [۱۰]. همچنین زارع گاوگانی و عبدالله‌زاده، در مطالعه‌ای به بررسی نقش کتابخانه‌های دیجیتال در ارتقای سواد سلامت افراد به

روش

این مطالعه یک مطالعه پیمایشی است که بر روی اعضای کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان انجام گرفت حجم نمونه بر اساس جدول مورگان ۳۷۳ نفر تعیین گردید. افراد نمونه به صورت تصادفی سیستماتیک مشخص شدند. در این مطالعه از پرسشنامه ساختاریافته محقق ساخته که بر اساس اهداف مطالعه تنظیم شده بود و دارای ۱۲ سؤال بسته بود استفاده گردید. پرسشنامه دارای دو بخش بود بخش اول شامل اطلاعات دموگرافیک افراد و بخش دوم سؤالاتی بر مبنای هدف پژوهش را شامل می‌شد. روایی آن را ۵ نفر از متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی در شاخه پزشکی تأیید و پایایی آن توسط آلفای کرونباخ (۰/۸۵) محاسبه گردید. سپس پرسشنامه بین اعضای کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان که در مدت جمع‌آوری داده‌ها به کتابخانه مراجعه کرده بودند توزیع شد و پس از توضیح اهداف مطالعه به مراجعان از آنان خواسته شد در صورت تمایل به سؤالات مطرح شده در پرسشنامه پاسخ دهند. به شرکت کنندگان در این پژوهش اطمینان داده شد که کلیه اطلاعات افراد به صورت محرمانه باقی خواهد ماند. از ۳۷۳ پرسشنامه توزیع شده تعداد ۳۴۷ پرسشنامه تکمیل و بازگردانده شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی (فراوانی، میانگین، انحراف معیار) و نیز از آزمون کای اسکوئر برای ارتباط بین متغیرهای جمعیت‌شناختی و رفتار جستجوی اطلاعات سلامت افراد با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۹ انجام گرفت.

نتایج

نتایج تحلیل‌های آماری بر روی ۳۴۷ عضو کتابخانه شرکت کننده در این مطالعه نشان داد که رده سنی افراد شرکت کننده در مطالعه از ۱۳ تا ۷۹ سال بود. میانگین سنی و انحراف معیار افراد $21/09 \pm 6/88$ به دست آمد که بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۱۸ سال با فراوانی ۱۴۰ نفر (۴۰ درصد) بود. تقریباً ۵۰ درصد شرکت‌کنندگان زن و ۵۰ درصد هم مرد بودند. بیشترین افراد شرکت کننده در این مطالعه دارای مدرک تحصیلی دیپلم ۵۹٪، ۹٪ افراد دارای مدرک تحصیلی زیر دیپلم، ۴٪ فوق دیپلم، ۱۰٪ مدرک کارشناسی، ۷٪ کارشناسی ارشد، ۹٪ دکترای حرفه‌ای و ۲٪ هم دارای مدرک دکترای تخصصی بودند. ۸۶/۷٪ افراد مجرد و بقیه متأهل بودند. بیشتر افراد شرکت کننده در این مطالعه محصل (۷۹٪) بودند. ۱/۷٪ کارگر، ۱۰/۳٪ کارمند، ۱/۵٪ عضو هیأت علمی، ۰/۶٪

روش مرور غیر سیستماتیک پرداختند و به این نتیجه رسیدند که با توجه به مزایایی که کتابخانه‌های دیجیتال به عنوان یک محل اطلاعاتی دارند می‌توانند به عنوان یک فرصت جهت توسعه سواد سلامت جامعه مد نظر قرار گیرند [۱۱].

ضرورت دانستن اطلاعات مربوط به تندرستی و سلامتی در سطح بین‌المللی، همیشه مورد تأکید بوده است. بسیاری از سازمان‌ها و نهادهای مسئول حفظ سلامت عمومی جامعه، فعالیت‌های گسترده و مداومی را برای جلوگیری از شیوع انواع بیماری‌ها، به ویژه امراض خاص و واگیر، به صورت شبانه‌روزی انجام می‌دهند. مسئولان دولتی متوجه این مهم هستند که برای جلوگیری از شیوع یک بیماری باید هزینه سنگینی را بپردازند؛ بنابراین، بهترین روش جلوگیری از امراض مختلف را آگاه کردن مردم می‌دانند. اگرچه سازمان‌های مشخصی مسئولیت بهداشت عمومی و تندرستی جامعه را برعهده دارند، ولی مراکز مختلف خدمات فرهنگی و آموزشی از جمله کتابخانه‌ها، می‌توانند نقش مهمی را در این راستا ایفا کنند. کتابداران که مسئولیت تهیه و اشاعه اطلاعات روزآمد برای قشرهای مختلف جامعه را بر عهده دارند، می‌توانند در این جهت نقش تعیین‌کننده‌ای داشته باشند. کتابدار علاقه‌مند قادر است اطلاعات دقیق، روزآمد و کامل را به مسئولان مربوط، بهداشت کاران و مراقبان بهداشت برساند و یا این اطلاعات را به طور مستقیم در اختیار مراجعه‌کنندگان به کتابخانه قرار دهد [۱۲]. ایجاد کتابخانه‌های عمومی نوید زیادی برای افزایش توانایی اعضای جامعه در دسترسی به اطلاعات سلامت مطلوب می‌باشد. بی‌توجهی به اهمیت رفتار جستجوی اطلاعات سلامت و اثر بخشی ارائه خدمات کتابخانه در این زمینه، سبب شده مطالعات محدودی در مورد رفتار اطلاع‌یابی سلامت جوامع در حال توسعه همچون ایران صورت بگیرد. از این رو به منظور پیشنهاد ارائه بهتر خدمات سلامت در کتابخانه‌های عمومی دانستن رفتار جستجوی اطلاعات سلامت افراد دارای اهمیت است. هدف این مطالعه افزایش درک روش‌هایی است که افراد برای پیدا کردن اطلاعات سلامت استفاده می‌کنند و بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی در این زمینه می‌باشد؛ بنابراین در این مطالعه رفتار جستجوی اطلاعات سلامت اعضای کتابخانه‌های عمومی شهر کرمان و اهمیت عواملی همچون سن، جنس، تحصیلات، شغل نیز مورد ارزیابی قرار خواهند گرفت. بررسی رفتار جستجوی اطلاعات سلامت افراد می‌تواند به عنوان ابزاری مؤثر به برنامه‌ریزان، مسئولان و متولیان کمک نماید.

خانه‌دار، ۶/۹٪ افراد هم جزء سایر مشاغل بودند.

طبق داده‌های جدول ۱ احساس نیاز افراد به اطلاعات بهداشتی در حوزه سلامت در طول روز به میزان متوسط (۳۸/۳٪) بود. بیشترین منابعی که افراد برای جستجو و کسب اطلاعات مربوط به سلامت از آن‌ها استفاده می‌کردند به ترتیب اینترنت (۹۳/۴٪)، تلویزیون (۸۴/۱٪)، بحث و تبادل نظر با دوستان و فامیل (۸۱/۳٪) و کتاب (۸۰٪) بودند. از بین منابع اینترنتی که افراد برای کسب اطلاعات بهداشتی و سلامت خود از آن استفاده می‌کردند بیشترین میزان استفاده مربوط به موتور جستجوی گوگل با میزان (۹۵/۴٪) بود. در قسمت زمینه‌های مورد نیاز افراد برای جستجوی اطلاعات بهداشتی بیشترین اولویت مربوط به تغذیه با (۶۴/۳٪) می‌باشد.

۷۲/۶٪ افراد از منابع اطلاعاتی جهت کسب اطلاعات سلامت در مرحله قبل از مراجعه به پزشک استفاده می‌کردند که از این تعداد: ۳۳/۱٪ به قصد کسب اطلاعات کلی و مربوط به سلامت عمومی، ۱۱/۲٪ به قصد آگاهی از مسایل جدید در حوزه سلامت و ۲۸/۲٪ نیز قصدشان جمع‌آوری اطلاعات برای جلوگیری از بیماری بود.

۵۷/۳٪ افراد نیز در طول مراجعه به پزشک از منابع اطلاعاتی جهت کسب اطلاعات سلامت استفاده می‌کردند که از این تعداد: ۱۷/۳٪ با هدف تصمیم‌گیری برای انتخاب درمان، ۲۴/۸٪ با هدف چک کردن علایم بیماری و تشخیص پزشک و ۱۵/۳٪ نیز با هدف کسب اطلاعات در مورد داروهای تجویز شده از این منابع استفاده می‌کردند.

۱۲/۷٪ افراد نیز بعد از مراجعه به پزشک، جهت کسب اطلاعات سلامت از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کردند.

از میان اعضای کتابخانه شرکت کننده در این مطالعه ۳۳/۱٪ معتقد بودند که کتابخانه در کسب اطلاعات سلامت اصلاً نقشی ندارد و ۹/۸٪ نیز اعتقاد داشتند که کتابخانه نقش زیادی در این زمینه ایفا می‌کند.

۲۳٪ افراد مهم‌ترین دلیل خود را برای استفاده از کتابخانه در جمع‌آوری اطلاعات سلامت دسترسی به منابع زیاد عنوان کرده بودند، ۱۸/۴٪ دسترسی به منابع کاربردی و ساده، ۱۴/۷٪ عدم پرداخت هزینه، ۷/۸٪ دسترسی به منابع به هنگام و روزآمد و ۵/۸٪ راهنمایی کتابداران و ۱/۲٪ نیز به سایر دلایل از کتابخانه استفاده می‌کردند.

جدول ۱: آمار توصیفی مربوط به متغیرهای جستجوی رفتار اطلاعات سلامت افراد

متغیر	فراوانی	درصد
۱. میزان احساس نیاز افراد به اطلاعات بهداشتی در طول روز		
خیلی زیاد	۴۸	۱۳/۸
زیاد	۶۶	۱۹
متوسط	۱۳۳	۳۸/۳
کم	۴۱	۱۱/۸
خیلی کم	۳۲	۹/۲
اصلاً	۲۷	۷/۸
۲. منبع مورد استفاده افراد برای جستجو و کسب اطلاعات مربوط به سلامت		
کتاب	۳۷۹	۸۰
مجله	۳۶۰	۷۴/۹
روزنامه	۲۴۹	۷۱
بروشور	۲۶۱	۷۵
رادیو	۲۴۸	۷۱/۵
تلویزیون	۳۹۲	۸۴/۱
اینترنت	۳۲۴	۹۳/۴
شرکت در سخنرانی و سمینار	۲۴۸	۷۱/۵
بحث و تبادل نظر با دوستان و فامیل	۲۸۲	۸۱/۳
غیره	۲	۶
۳. نوع منبع اینترنتی مورد استفاده افراد برای کسب اطلاعات بهداشتی و سلامت		
موتور جستجوی گوگل	۳۳۱	۹۵/۴
شبکه‌های اجتماعی	۲۵۷	۷۴/۱
وبلاگ‌ها	۲۵۱	۷۲/۳
وب سایت‌های اختصاصی مثل وب سایت مراکز درمانی و انجمن‌های تخصصی	۲۶۰	۷۴/۹
گروه‌های بحث	۲۳۹	۶۸/۹
۴. زمینه‌های مورد نیاز افراد برای جستجوی اطلاعات بهداشتی		
تغذیه	۲۲۳	۶۴/۳
مسائل مربوط به دارو	۱۵۲	۴۳/۸
بهداشت عمومی	۱۵۳	۴۴/۱
تشخیص بیماری‌ها	۱۸۶	۵۳/۶
درمان بیماری‌ها	۱۸۳	۵۲/۷
غیره	۱۳	۳/۷
۵. استفاده از منابع اطلاعاتی جهت کسب اطلاعات سلامت قبل از مراجعه به پزشک		
کسب اطلاعات کلی و مربوط به سلامت عمومی	۱۱۵	۳۳/۱
آگاهی از مسایل جدید در حوزه سلامت	۳۹	۱۱/۲
جمع‌آوری اطلاعات برای جلوگیری از بیماری	۹۸	۲۸/۲

جدول ۱: آمار توصیفی مربوط به متغیرهای جستجوی رفتار اطلاعات سلامت افراد (ادامه)

۶. استفاده از منابع اطلاعاتی جهت کسب اطلاعات سلامت در طول مراجعه به پزشک و درمان	تصمیم گیری برای انتخاب درمان	۶۰	۱۷/۳
	چک کردن علائم بیماری و تشخیص پزشک	۸۶	۲۴/۸
	کسب اطلاعات در مورد داروهای تجویز شده	۵۳	۱۵/۳
۷. استفاده از منابع اطلاعاتی جهت کسب اطلاعات سلامت بعد از مراجعه به پزشک		۴۴	۱۲/۷
۸. نقش کتابخانه در کسب اطلاعات سلامت	اصلاً نقشی ندارد	۱۱۵	۳۳/۱
	کم	۸۷	۲۵/۱
	متوسط	۱۰۷	۳۰/۸
	زیاد	۳۴	۹/۸
۹. مهم ترین دلیل افراد برای استفاده از کتابخانه در جمع آوری و کسب اطلاعات سلامت	دسترسی به منابع بهنگام و روزآمد	۲۷	۷/۸
	عدم پرداخت هزینه	۵۱	۱۴/۷
	راهنمایی کتابداران	۲۰	۵/۸
	دسترسی به منابع کاربردی و ساده	۶۴	۱۸/۴
	دسترسی به منابع زیاد	۸۱	۲۳

جدول ۲ نشان می‌دهد همبستگی بین ویژگی‌های دموگرافیک افراد با منابع و کانال‌های مورد استفاده افراد برای جستجوی اطلاعات سلامت به شرح زیر می‌باشد:

بین متغیرهای میزان احساس نیاز به اطلاعات بهداشتی در طول روز، مجله، روزنامه، بروشور، رادیو، شرکت در سخنرانی و سمینار، بحث و تبادل نظر با دوستان و فامیل، شبکه‌های اجتماعی، وبلاگ‌ها، وب سایت‌های اختصاصی مراکز درمانی و انجمن‌های تخصصی، تشخیص بیماری‌ها و نقش کتابخانه در کسب اطلاعات سلامت با متغیر دموگرافیک سن از لحاظ آماری ارتباط معنادار مشاهده می‌شود. بین متغیرهای کتاب، تلویزیون، وب سایت‌های اختصاصی مراکز درمانی و انجمن‌های تخصصی، تشخیص بیماری‌ها و استفاده از منابع اطلاعاتی جهت کسب اطلاعات سلامت در طول مراجعه به پزشک با متغیر دموگرافیک جنس ارتباط معناداری وجود دارد.

متغیرهای میزان احساس نیاز به اطلاعات بهداشتی در طول روز، روزنامه، بروشور، رادیو، شرکت در سخنرانی و سمینار، استفاده از شبکه‌های اجتماعی، تشخیص بیماری، استفاده از منابع اطلاعاتی جهت کسب اطلاعات سلامت قبل از مراجعه به پزشک و استفاده از منابع اطلاعاتی جهت کسب اطلاعات سلامت در طول مراجعه به پزشک با متغیر دموگرافیک وضعیت

تأهل دارای ارتباط معنادار شدند. یافته‌های جدول ۲ بیانگر این مطلب است که بیشترین میزان معناداری با متغیر دموگرافیک میزان تحصیلات افراد می‌باشد و بین این متغیر با متغیرهای میزان احساس نیاز به اطلاعات بهداشتی در طول روز، کتاب، مجله، روزنامه، بروشور، رادیو، شرکت در سخنرانی و سمینار، وبلاگ‌ها، گروه‌های بحث، تغذیه، مسائل مربوط به دارو، تشخیص بیماری، استفاده از منابع اطلاعاتی جهت کسب اطلاعات سلامت قبل از مراجعه به پزشک از لحاظ آماری ارتباط معنادار مشاهده می‌شود.

همچنین بین متغیرهای میزان احساس نیاز به اطلاعات بهداشتی در طول روز، روزنامه، بروشور، شرکت در سخنرانی و سمینار، بحث و تبادل نظر با دوستان و افراد فامیل، وبلاگ‌ها، وب سایت‌های اختصاصی مراکز درمانی و انجمن‌های تخصصی، تشخیص بیماری‌ها با متغیر شغل ارتباط معنی‌داری وجود داشت؛ اما بین متغیرهای استفاده از اینترنت، موتور جستجوی گوگل، بهداشت عمومی، درمان بیماری‌ها و دلیل افراد برای استفاده از کتابخانه در جمع‌آوری و کسب اطلاعات سلامت با هیچ‌کدام از ویژگی‌های دموگرافیک افراد از لحاظ آماری ارتباط معناداری مشاهده نشد.

جدول ۲: میزان همبستگی بین ویژگی‌های دموگرافیک افراد با منابع و کانال‌های مورد استفاده افراد برای جستجوی اطلاعات سلامت

متغیر		سن		جنس		وضعیت تأهل		تحصیلات		شغل	
P-value	df	P-value	df	P-value	df	P-value	df	P-value	df	P-value	df
میزان احساس نیاز به اطلاعات بهداشتی در طول روز	۱۴۵	۰/۰۴	۵	۰/۹۰	۵	۰/۰۲	۵	۰/۰۳	۳۰	۰/۰۰	۳۰
کتاب	۱۰۰	۰/۳۳	۴	۰/۰۲	۴	۰/۲۵	۴	۰/۰۰	۲۴	۰/۰۱	۲۴
مجله	۱۰۰	۰/۰۰	۴	۰/۰۷	۴	۰/۰۸	۴	۰/۰۰	۲۴	۰/۱۲	۲۴
روزنامه	۹۶	۰/۰۰	۴	۰/۲۰	۴	۰/۰۱	۴	۰/۰۰	۲۴	۰/۰۰	۲۴
بروشور	۹۲	۰/۰۱	۴	۰/۸۶	۴	۰/۰۲	۴	۰/۰۰	۲۴	۰/۰۱	۲۴
رادیو	۱۱۵	۰/۰۰	۵	۰/۳۳	۵	۰/۰۰	۵	۰/۰۱	۳۰	۰/۱۰	۳۰
تلویزیون	۱۱۵	۰/۹۴	۵	۰/۰۴	۵	۰/۶۸	۵	۰/۷۱	۳۰	۰/۱۵	۳۰
شرکت در سخنرانی و سمینار	۹۶	۰/۰۰	۴	۰/۹۳	۴	۰/۰۰	۴	۰/۰۰	۲۴	۰/۰۰	۲۴
بحث و تبادل نظر با دوستان و فامیل	۹۶	۰/۰۳	۴	۰/۰۸	۴	۰/۹۴	۴	۰/۲۷	۲۴	۰/۰۱	۲۴
شبکه‌های اجتماعی	۹۲	۰/۰۱	۴	۰/۰۵۵	۴	۰/۰۴	۴	۰/۳۷	۲۴	۰/۰۵۲	۲۴
وبلاگ‌ها	۹۲	۰/۰۰	۴	۰/۶۰	۴	۰/۷۵	۴	۰/۰۰	۲۴	۰/۰۰	۲۴
وب سایت‌های اختصاصی مثل وب سایت مراکز درمانی و انجمن‌های تخصصی	۸۸	۰/۰۱	۴	۰/۰۲	۴	۰/۸۲	۴	۰/۱۰	۲۴	۰/۰۱	۲۴
گروه‌های بحث	۸۴	۰/۲۶	۴	۰/۷۱	۴	۰/۱۲	۴	۰/۰۰	۲۴	۰/۱۲	۲۴

جدول ۲: میزان همبستگی بین ویژگی‌های دموگرافیک افراد با منابع و کانال‌های مورد استفاده افراد برای جستجوی اطلاعات سلامت (ادامه)

تغذیه	۱۰۴	۰/۶۴	۴	۰/۷۷	۴	۰/۵۷	۲۴	۰/۰۰	۲۴	۰/۴۸
مسائل مربوط به دارو	۸۸	۰/۵۶	۴	۰/۰۶	۴	۰/۸۷	۲۴	۰/۰۴	۲۴	۰/۲۷
تشخیص بیماری‌ها	۹۲	۰/۰۰	۴	۰/۰۵۰	۴	۰/۰۱	۲۴	۰/۰۰	۲۴	۰/۰۰
استفاده از منابع اطلاعاتی قبل از مراجعه به پزشک	۴۶	۰/۴۴	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۱	۱۲	۰/۰۱	۱۰	۰/۱۹
استفاده از منابع اطلاعاتی در طول مراجعه به پزشک	۴۶	۰/۴۹	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۱۲	۰/۵۴	۱۲	۰/۵۰
نقش کتابخانه در کسب اطلاعات سلامت	۸۷	۰/۰۰	۳	۰/۵۷	۳	۰/۵۱	۱۸	۰/۱۰	۱۸	۰/۰۸

بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه به بررسی رفتار جستجوی اطلاعات سلامت اعضای کتابخانه‌های عمومی در یک کشور در حال توسعه می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهند که اکثر افراد در طول روز به اطلاعات سلامت احساس نیاز می‌کنند. بیشتر افراد این مطالعه اطلاعات خود را از طریق اینترنت به عنوان یک کانال دستیابی به اطلاعات، به دست می‌آورند. در واقع افراد بیشتر ترجیح می‌دهند که از طریق روش‌های مدرن همچون موتور جستجوی گوگل به دلیل سهولت استفاده و دسترسی به اطلاعات روزآمد به جستجوی اطلاعات سلامت خود بپردازند تا روش سنتی مراجعه به کتابخانه؛ اما در مطالعه Ybarra و همکاران افراد بیشتر به استفاده از تلویزیون و رادیو تمایل داشتند و در واقع بیشتر افراد جستجوگران غیر فعال اطلاعات سلامت به حساب می‌آمدند [۱۳].

بیشتر افراد این مطالعه در زمینه تغذیه به جستجوی اطلاعات سلامت می‌پرداختند. شاید دلیل آن امر این باشد که افراد از نقش مهمی که تغذیه سالم می‌تواند در تضمین سلامت آنان داشته باشد آگاه هستند. جدول ۱ نشان می‌دهد که اگرچه فناوری اطلاعات و ارتباطات رشد چشم‌گیری داشته و اینترنت بیشترین سهم را در بین کانال‌های دسترسی افراد به اطلاعات سلامت مورد نیاز آنان ایفا می‌کند اما کتاب هنوز هم به عنوان یک منبع مهم و رایج دسترسی به اطلاعات محسوب می‌شود که با مطالعه Zarea Gavgani [۱۰] نیز همخوانی دارد. از بین افرادی که از اینترنت برای دستیابی به اطلاعات سلامت مورد نیاز خود استفاده می‌کردند، موتورهای جستجو مثل گوگل و یاهو بیشترین استفاده را داشتند که با نتایج مطالعات Zarea Gavgani و Fidishun [۱۰، ۷] این مطلب در حالی است که در بسیاری از کشورها، شبکه‌های اجتماعی، وبلاگ‌ها، وب سایت‌های اختصاصی مراکز درمانی و انجمن‌های تخصصی و گروه‌های بحث در زمینه اطلاعات سلامت، فعالیت می‌کنند و در حال ارائه اطلاعات به افراد هستند. شاید دلیل این امر عدم آشنایی و آگاهی ناکافی افراد نسبت به وجود این منابع

اطلاعاتی و نحوه استفاده از آن‌ها و یا مشکلات زبانی در سطح بین‌المللی باشد.

یافته‌های این مطالعه نشان داد که از جمله مهم‌ترین دلایل افراد برای استفاده از کتابخانه در جمع‌آوری اطلاعات سلامت، دسترسی به منابع زیاد، دسترسی به منابع کاربردی و ساده و نیز عدم پرداخت هزینه می‌باشد که با مطالعه Zarea Gavgani [۱۰] نیز مطابقت دارد اما با وجود این مزایا بیشتر افراد معتقدند که کتابخانه اصلاً نقشی در کسب اطلاعات سلامت ندارد که با نتایج مطالعات Courtight [۱۴] و Gollop [۹] همخوانی ندارد. طبق یافته‌های جدول ۱ شاید بتوان دلیل این امر را نقش کم کتابداران در راهنمایی کاربران و نیز به هنگام و روزآمد نبودن منابع موجود در کتابخانه دانست.

نتایج مطالعه بیانگر این است که بیشتر افراد قبل از مراجعه به پزشک جهت کسب اطلاعات کلی مربوط به سلامت عمومی و جمع‌آوری اطلاعات برای جلوگیری از بیماری به جستجوی اطلاعات سلامت می‌پردازند. در طول مراجعه به پزشک نیز به منظور چک‌علایم بیماری و تشخیص پزشک به منابع اطلاعاتی مراجعه می‌کنند و فقط درصد کمی از افراد بعد از مراجعه به پزشک به جستجوی اطلاعات سلامت می‌پردازند. این امر می‌تواند نشان دهنده افزایش آگاهی مردم نسبت به مسائل مربوط به سلامت و نیز اهمیت روز افزون منابع اطلاعاتی و نقش انکارناپذیر این منابع در پیشگیری از بروز و تشخیص بیماری، سلامت افراد و کاهش هزینه‌های پزشکی افراد می‌باشد. در مطالعه Lam و همکارش [۱۵] بین سطح تحصیلات و استفاده از اینترنت ارتباط معناداری وجود داشت و افراد با سطح تحصیلات بالاتر، بیشتر از اینترنت برای جستجوی اطلاعات سلامت خود استفاده می‌کردند، ولی در مطالعه حاضر استفاده از اینترنت با هیچ‌کدام از متغیرهای دموگرافیک ارتباط معناداری نداشت؛ اما طبق جدول ۱ بیشتر افراد مورد مطالعه با هر سطح تحصیلاتی که داشتند بیشتر از اینترنت برای جستجوی اطلاعات سلامت خود استفاده می‌کردند.

در این مطالعه بین استفاده از کتاب با مدرک تحصیلی ارتباط معنادار مشاهده شد، بدین ترتیب افرادی که تحصیلات زیاد

ارزیابی فرآیند جستجوی اطلاعات سلامت افراد پرداختند که مطالعه آنان نشان داد که افراد برای جستجوی اطلاعات سلامت استفاده زیادی از خانواده و دوستان خود می‌کنند [۱۸]، که با یافته‌های مطالعه حاضر همخوانی دارد. در مطالعه‌ای هم که Nikbakht Nasrabadi و همکاران انجام دادند به این نتیجه رسیدند که زنان این پژوهش اطلاعات سلامت مورد نیاز خود را از منابع غیر حرفه‌ای همچون خانواده، دوستان و ارتباطاتی که دارند به دست می‌آورند و علیرغم ترجیح آن‌ها برای جستجوی اطلاعات از مجاری حرفه‌ای سلامت، جستجوی آنان اغلب با فقدان اطلاعات کافی از سوی فراهم‌کنندگان اطلاعات سلامت به چالش کشیده می‌شود [۱۹].

بررسی رفتار جستجوی اطلاعات سلامت افراد می‌تواند به عنوان ابزاری مؤثر به برنامه‌ریزان، مسؤولان و متولیان کمک نماید. این مطالعه نشان داد که شیوه دستیابی به اطلاعات سلامت در ایران در حال تحول است و از منابع سنتی همچون رادیو، تلویزیون، کتاب و... در حال تغییر به استفاده از فناوری اطلاعات ارتباطات و منابع اطلاعاتی به روز همچون اینترنت است؛ اما متأسفانه در جامعه کنونی برای استفاده همه افراد از این امکانات جدید فرصت کافی وجود ندارد. برای این که کتابخانه بتواند نقش دیرینه خود را در فراهم آوردن اطلاعات سلامت همه مراجعه‌کنندگان خود و تک‌تک افراد جامعه بهبود بخشد باید بتواند همگام با ارائه منابع اطلاعاتی به شکل سنتی، فناوری‌های جدید و منابع اطلاعاتی به شیوه مدرن را نیز ارائه کند و به صورت رایگان در اختیار همه مراجعه‌کنندگان و اعضا قرار دهد. در این میان نباید نقشی که کتابداران می‌توانند در آموزش کاربران کتابخانه در استفاده از مصادیق و کاربردهای نوین فناوری‌های اطلاعاتی همچون استفاده از گروه‌های بحث، شبکه‌های اجتماعی، وبلاگ‌ها، وب سایت‌های اختصاصی مراکز درمانی و انجمن‌های تخصصی ایفا کنند را نادیده گرفت. کتابداران می‌توانند با برگزاری دوره‌های آموزشی برای اعضای کتابخانه شکاف بین نسل‌های مختلف اعضا را کاهش دهند و بهبود دهنده نقش کتابخانه در تأمین اطلاعات سلامت مورد نیاز اعضا باشند.

بالایی نداشتند بیشتر از کتاب برای دست یافتن به اطلاعات سلامت مورد نیاز خود استفاده می‌کردند. استفاده از کاربردهای نوین فناوری اطلاعات مثل استفاده از گروه‌های بحث، شبکه‌های اجتماعی، وبلاگ‌ها، وب سایت‌های اختصاصی مراکز درمانی و انجمن‌های تخصصی با سن افراد ارتباط معناداری داشت و افراد در سنین زیر ۲۰ سال بیشتر از این موارد استفاده می‌کردند این مطلب نشان دهنده این است که افراد مسن‌تر بیشتر به آموزش کتابداران در زمینه استفاده از این منابع اطلاعاتی جهت جستجوی اطلاعات سلامت خود نیاز دارند. همچنین جدول ۲ نشان داد که تشخیص بیماری یکی از مهم‌ترین زمینه‌هایی است که افراد برای جستجوی اطلاعات سلامت خود به کتابخانه مراجعه می‌کنند. بین سن، جنس، وضعیت تأهل، مدرک تحصیلی و شغل افراد با تشخیص بیماری ارتباط معناداری مشاهده شد. طهرانی بنی‌هاشم و همکاران، در مطالعه‌ای سواد سلامت ۵ استان کشور و عوامل مؤثر بر آن را ارزیابی کردند. یافته‌ها نشان داد که سطح سواد سلامت در آنان پایین است و سطح تحصیلات ارتباط قوی با سطح سواد سلامت افراد دارد [۱۶].

بین نقش کتابخانه در کسب اطلاعات سلامت و سن هم ارتباط معناداری مشاهده گردید بدین صورت که افراد زیر ۲۰ سال اعتقاد داشتند که کتابخانه اصلاً نقشی در دستیابی به اطلاعات سلامت آنان ندارد. همانند مطالعه Zarea Gavgani در این مطالعه نیز سن و شغل افراد با بحث و تبادل نظر با دوستان و فامیل ارتباط معناداری وجود داشت و افراد در سنین زیر ۲۰ سال بیشتر از طریق بحث کردن با دوستان و افراد خانواده به اطلاعات سلامت مورد نیاز خود دست پیدا می‌کنند و گرایش کمتری به استفاده از کتابخانه و منابع آن به شکل سنتی در جستجوی اطلاعات سلامت خود دارند [۱۰].

مطالعه‌ای که Yoo-Lee و همکاران انجام دادند نیز نشان داد که اینترنت بیشترین منبعی بود که افراد برای به دست آوردن اطلاعات سلامت خود از آن استفاده می‌کردند و فقط ۲۳ درصد افراد از کتابخانه عمومی برای جستجوی اطلاعات سلامت خود استفاده کرده بودند [۱۷].

Warner و Procaccine در مطالعه‌ای که انجام دادند به

References

1. Ratzan SC, Parker RM, Selden CR, Zorn M. National Library of Medicine Current Bibliographies in Medicine: Health Literacy. National Library of Medicine; 1990.
2. Lambert SD, Loiselle CG. Health information seeking behavior. *Qual Health Res.* 2007; 17(8):1006-19.
3. Rezaie sharifabadi S. A step toward digital libraries: issues and challenges. Book Excerpt Articles of Global Conference on Digital Libraries. Tehran: Dabizesh; 2001. Persian
4. The librarian's role in the provision of consumer health information and patient education. Medical Library Association. Consumer and Patient Health Information Section (CAPHIS/MLA). *Bull Med Libr Assoc.* 1996;84(2):238-9.
5. Zarea Gavgani V, Qeisari E, Asghari Jafarabadi M. Health Information Seeking Behavior (HISB): a study of a developing country. *Library Philosophy and Practice (e-journal)* 2013; 902.
6. Bakar A. Information Seeking Behaviours of Rural Women in Malaysia. *Library Philosophy and Practice (e-journal).* 2011; 461.
7. Fidishun D. Women and the public library: using technology, using the library. *Library Trends.* 2007; 56(2): 328-43.
8. Harris RM, Wathen CN, Fear JM. Searching for health information in rural Canada. Where do residents look for health information and what do they do when they find it? *Information Research.* 2006; 12(1): 274.
9. Gollop CJ. Health information-seeking behavior and older African American women. *Bull Med Libr Assoc.* 1997; 85(2): 141-6.
10. Zarea Gavgani V. Health information need and seeking behavior of patients in developing countries' context; an Iranian experience. *ACM International Health Informatics Symposium, IHI 2010, Nov 11 – 12; Arlington, VA, USA: ACM; 2010.*
11. ZareaGavgani V, Abdollahzadeh P. A review on the role of digital libraries in promoting health literacy. *Depiction of Health.* 2014; 5(2):32-6.
12. Sharif Moghadam H. Reference librarian's role in improving the healthy and hygienic status of different walks of life. *Quarterly Library and Information Science.* 2006; 9(4): 165-80. Persian
13. Ybarra ML, Emenyonu N, Nansera D, Kiwanuka J, Bangsberg DR. Health information seeking among Mbararan adolescents: results from the Uganda Media and You survey. *Health Educ Res.* 2008;23(2):249-58.
14. Courtright C. Health information-seeking among Latino newcomers: an exploratory study. *Information Research.* 2004; 10(2): 224.
15. Lam MK, Lam LT. Health Information-seeking Behaviour on the Internet and Health Literacy among Older Australians. *e-Journal of Health Informatics.* 2012; 7(2):e15.
16. Tehrani Banihashemi S, Amirkhani MA, Haghdooost A A, Alavian S, Asgharifard H, Baradaran H, et al. Health Literacy and the Influencing Factors: A Study in Five Provinces of Iran. *Strides Dev Med Educ.* 2007; 4 (1):1-9.
17. Yoo-Lee E, Rhodes T, Peterson GM. Hispanics and public libraries: Assessing their health information seeking behaviors in the e-health environment. *Reference Services Review.* 2016; 44 (2): 85 – 99.
18. Warner D, Procaccino JD. Toward wellness: Women seeking health information. *Journal of the American Society for Information Science and Technology.* 2004; 55(8): 709-30.
19. Nikbakht Nasrabadi A, Sabzevari S, Negahban Bonabi T. Iranian Women's Experiences of Health Information Seeking Barriers: A Qualitative Study in Kerman. *Iran Red Crescent Med J.* 2015;17(2):e25156.

The Role of Public Libraries on Kerman Health Information Seeking Behavior

Maryam Okhovati ¹, Elham Sharifpoor^{2*}, Mehran Hamzeh Zadeh ³, Masoomeh Shahsavari ⁴,
Mahdieh Soltan shahi ⁵

• Received: 7 Jun, 2016

• Accepted: 18 Jun, 2016

Introduction: Health clients when seeking health information are faced with challenges such as complexity of the health system, increase in prevalence of chronic diseases, need to participate in the health care, and increase in the available information from different and various sources. Disregarding the importance of health information-seeking behavior and the effectiveness of library services in this field, a few studies have been performed on health information-seeking behavior in developing countries like Iran.

Method: The present survey was performed on 373 members of the public libraries in Kerman. The sample size were determined based on the Morgan table. Data were analyzed using descriptive statistics (frequency, mean, and standard deviation), chi-square test, and SPSS 19.

Results: The results show that among 373 participants, 1.33% believed that library has no significant role in access to health information, and 8.9% believed that the library plays a key role in this area. In this study, a significant relationship between the age, sex, marital status, educational level and occupation of individuals, and the diagnosis of disease was reported. In addition, a significant relationship between the role of library in access to health information and age was also reported.

Conclusion: Investigation of individuals' health information-seeking behavior can be used as an effective tools to help planners and administrators. Although Information and Communication Technology (ICT) has been remarkably grown and internet plays significant role compared to the other channels that help people to access to health information but the book is still regarded as an important and common resource to access the information.

Key words: Health Information, Health Information Seeking Behavior, Public Libraries

• **Citation:** Okhovati M, Sharifpoor E, Hamzeh Zadeh M, Shahsavari M, Soltan shahi M. The Role of Public Libraries on Kerman Health Information-seeking Behavior. *Journal of Health and Biomedical Informatics* 2016; 3(1): 48-56.

1. Ph.D.in Medical Library and Information Sciences, Associate Professor, Medical Informatics Research Center, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran.

2. M.Sc. in Medical Library and Information Sciences, Neuroscience Research Center, Institute of Neuropharmacology, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran.

3. B.Sc. in Health Service Management, Deputy of Drug and Food, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran

4. M.Sc. Student Medical Library and Information Sciences, Deputy of Technology and Research, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran.

5. B.Sc. in Medical Library and Information Sciences, Manager of Kerman National Library, Kerman, Iran.

***Correspondence:** Deputy of Technology and Research, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran.

• **Tel:** 03432268061

• **Email:** elham.sharifpoor@gmail.com